

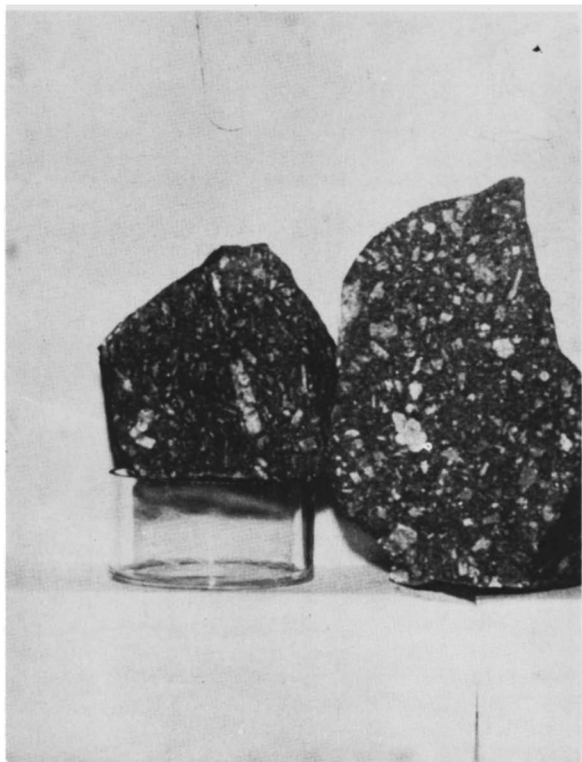
KATAPLEIET - SYENIET

door G.H. Ligierink

Ook als het noordelijk gidsgesteenten betreft, blijkt een mensenleven te kort, om een verzameling helemaal "rond" te krijgen. Dat neemt niet weg dat men toch af en toe maar weer het veld intrekt met de onvergankelijke hoop op een zeldzame vondst. Van een aantal schijnbaar onvindbare vondelingen draag je een vage voorstelling met je mee en je koestert de verwachting, dat op een goeie dag de verrassing zó maar voor je voeten ligt.

"Katapleiet vom Wettersee! - daar heb je zo'n mysterieuze klant, die in ons land en, voorzover mij bekend, ook in Duitsland maar niet voor het voetlicht wil komen.

Törnebohm heeft in 1908 de bakermat van dit gesteente, een klein massief bij Gränna op de oostoever van het Wettermeer, beschreven. Hesemann, die in 1939 (Z. für Geschief. Bd. 15, H.2) de kenmerken van de syeniet opsomt, moest afgaan op een Zweeds monster.

Katapleiet van het Wettermeer
Links: Breukvlak loodrecht op
dat van het rechtse fragment.
(foto Ligierink)

Korte tijd geleden bezocht ik "ambtshalve" een boerderij bij Zuidhorn. Een heerd met een geschiedenis van minstens 700 jaar. Ook de keienstraat achter 't huis zal wel eeuwen geleden zijn gelegd. De boerin deed me uitgeleide bij de achterdeur. Het had geregend en ik liet mijn ogen dwalen over de glinsterende flinten.

En toen zag ik hem Tenminste ik kreeg een flauw vermoeden, dat die lange eerstelingen in de bruine steen wel eens iets met katapleiet te doen konden hebben.

De boerin zei: "Scheur d'r hem maor oet! Eén flint meer of minder."

Bij het doorslaan bleek de steen buitengewoon taai te zijn, maar spleet tenslotte met een mooi effen breukvlak. Hij beantwoordde volledig aan het signalement.

Laat ik hier een korte beschrijving, mogen geven van het gevonden exemplaar.

De grondmassa heeft een typische, iets naar groen zwemende antracietkleur, onder de loupe levendig gesprenkeld door lichte, meest rose deeltjes. De groene tint wordt veroorzaakt door aegirien, dat in heel kleine korreltjes en streepjes het gesteente doordrenkt. Naast de talloze miniatuur-eerstelingetjes van katapleiiët zijn er de grote fenokristen van hetzelfde mineraal, licht van kleur, met een matte zijdeglans.

Ongeveer 20% van de eerstelingen is roodachtig en bestaat uit eudialiet, rose met een groen hart. De grotere katapleiiëten, bevatten vaak insluitsels van donkere mineralen. Met deze eerstelingen is er nog iets bijzonders aan de hand. Op het éne breukvlak (op de foto rechts) zijn ze in het algemeen niet veel langer dan breed. Maar op de breuk die er een rechte hoek mee maakt zijn ze smal, hoogstens breed-lijnig. De kristallen hebben dus een min of meer platte vorm, waar een zwakke gelaagdheid mee samenhangt.

Het gesteente is zeer hard en fris; van een verweringslaag is amper sprake. De eerstelingen zijn aan de buitenkant hoogstens iets gebruind. Een deel van de steen heb ik afgestaan aan het Mineralogisch museum te Groningen.

HET PALEONTOLOGISCH MUSEUM TE UTRECHT

De grootste collectie is het Paleontologisch-Stratigrafische Museum, waarvan een schets hierbij gaat. De systematische verzameling bevindt zich in de vitrines en laden, opgesteld tegen de zijkanten van de museumzaal. Hierin zijn de fossielen niet volgens ouderdom, doch volgens hun systematische plaats gerangschikt, vanaf de Protozoa tot en met de Vertebrata; de laatste onderverdeeld in Agnatha, Chondrichthyes, Amphibia, Reptilia, Aves en Mammalia. Onder de Mammalia zijn mooie exemplaren aanwezig van de Pleistocene zoogdierfauna van Nederland (o.a. mammoeten).

In de stratigrafische collectie zijn de fossielen dus volgens hun ouderdom gerangschikt. Te beginnen met het Prae-Cambrium en eindigend met het Pleistoceen treffen we hierin fossielen uit alle werelddelen aan. Vrij volledige collecties zijn aanwezig o.a. uit de Ardennen, de Eifel en Zuid-Limburg.

Buiten de eigenlijke museum-zaal bevindt zich de voor de amateur-geoloog zo belangrijke zwerfstenen- en zwerfsteen fossielenverzameling, waarvan een fraaie en zeer uitgebreide, onlangs door de heer P. van der Lijn herziene collectie aanwezig is. Artefacten (voor een deel privé-collectie Professor von Koenigswald) zijn afkomstig van vindplaatsen o.a. in China, India, Indonesië en West-Europa.

In dit overzicht hebben wij de nadruk gelegd op het voor de amateur-geoloog belangrijke deel der aanwezige collecties. Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot het Mineralogisch-Geologisch Instituut, Oude Gracht 320, Utrecht.